

est ad justificationem, unde et justificans esse potest. Est autem illud objectum, ut dixi, illud quod in Symbolo continetur, ut latius in materia de fide explicatur. Ubi etiam ex professo tractandum est quid sit de necessitate præcepti, quidve de necessitate medii, et, inter hæc mysteria, quæ sint ante justificationem necessario credenda in re ipsa, de quibus vero sufficiat aliquando eorum fidem explicitam in voto habere.

10. *Notandum.* — Unde, circa tertiam objecti fidei justificantis considerationem, advertendum ulterius est, inter objecta fidei catholicæ ab omnibus explicite credenda, quædam esse quorum actualis cognitionis et consideratio actualis non est necessaria ad actus voluntatis, quibus justificationis dispositio completur, ut est, verbi gratia, mysterium Trinitatis, nam sine actuali cognitione et fide illius potest quis Deum super omnia diligere; vel mysterium passionis Christi, nam, licet quis de illo actu non cogitet, potest de peccatis perfecte dolere. Talis ergo fides necessaria est nunc ex ordinatione divina propter se (ut sic dicam), et per modum speculativa cognitionis, propter veritatis divinæ cognitionem, ut debita de Deo et Christo cognitionis per fidem certam et suo modo distinctam habeatur, et ut intellectus altiori modo in obsequium Dei subjiciatur. Ad dispositionem autem voluntatis adversus peccata et ad gratiam obtinendam, licet utilis esse possit, non est simpliciter et ex intrinseca dependentia voluntatis ab intellectu necessaria. Sunt ergo alia objecta fidei quorum cogitatio per se, id est, ex intrinseca dependentia voluntatis ab intellectu, necessaria est, ut voluntas possit convenienter moveri, sicut oportet, ut se ad remissionem peccatorum et primam justificationem disponat, et ideo fides talium objectorum potest peculiari et quasi propria ratione dici justificans. Quod sane indicavit Concilium Tridentinum, dicto cap. 6, dum post generalem fidem eorum quæ revelata sunt, addit, *atque illud imprimis a Deo justificari impium per gratiam ejus per redemptionem, quæ est in Christo Jesu.* Et habet fundamentum in Paulo, Roman. 4, dicente: *Credenti in eum qui justificat impium fides ejus reputatur adjustitiam.* Fides ergo Dei, ut justificatoris per Christum, est quasi propria fides justificans. In qua fide includitur recognitio proprii peccati, et quod fuerit Dei officio, quodque per ejus remissionem et non aliter delendum sit; ac denique quod, ad ve-

niam obtinendam, ad Deum confugere et peccatum detestari necessarium sit, et denique quod vere poenitentibus venia non denegetur. Hæc enim omnia ad objecta fidei catholicæ spectant, et ad dignam penitentiam agendam per se necessaria sunt. Considerari autem in hoc puncto potest differentia inter peccatorem fidelem, quia in his omnibus satis instructus per fidem est, et habitu illa possidet, et peccatorem infidelem, qui, ut poenitentiam agat, prius de his omnibus docendus est, et ideo in hoc posteriori distincta cogitatio et actualis fides de his omnibus præmittenda est, ut possit sperare, diligere ac poenitire sicut oportet. (An hæc necessitas sit ex natura rei, vide Medinam, lib. 4 de Recta in Deum fide, cap. 7, et quæ disputari solent 2. 2, q. 2, art. 4 et 8.) In homine autem fideli recognitio peccatorum, ut sunt offensa Dei, sufficere potest ad actualem et proximam dispositionem ex parte intellectus; quia illa non habetur sine aliquo fidei actu in quo virtute continentur reliqui, et sufficienter proponitur voluntati objectum, ut se disponat, ut in sequentibus amplius declarabimus, ubi etiam dicemus an interdum sufficiat virtualis actus fidei, etiamsi assensus actualis ex fide non eliciatur.

11. *Assertio ultima... Confutatio evasionis hæreticorum.* — Ultimo, addimus contra hæreticos, specialem fidem qua quis credit se esse justificatum, aut sibi remitti, aut non imputari peccata, prout ipsi illam configunt, non esse sufficientem neque necessariam dispositionem ad justitiam. Quod sufficiens non sit, omnia hactenus dicta evidenter ostendunt, nam probavimus multa esse necessaria, quæ in illa speciali fide non includuntur. Quod vero nec necessaria sit, probatur primo, quia nulli in Scriptura sacra talis fides a nobis postulatur; nam, licet postuletur confidentia in divina potentia, misericordia vel promissione, illa esse potest sine tali fide. Nam qui veram poenitentiam egit, confidit sibi esse remissa peccata, non tamen certo credit illa vere esse remissa, quia non certo scit suam poenitentiam sufficientem fuisse. Secundo, quia, sicut generalis fides de promissionibus divinis supponit promissionem esse factam et revelatam, ita fides hæc specialis supponere debet promissionem mihi factam et revelatam. At nulla facta est unicuique promissio vel revelatio, sed tantum censemur singulis facta, quatenus in particulari sub universalis continetur; ergo non potest quis plus de se

credere vera fide particulari quam in illa universalis contineatur; in illa autem universalis fide non continetur absoluta promissio, sed sub conditione: Si egeritis poenitentiam, vel alia simili; ergo nec fides particularis potest esse absoluta. Respondent hæretici conditionem promissionis tantum esse: *Si credideritis.* Sed hoc si intelligatur de fide catholica sola, falsum est, ut capite sequenti ostendamus, nam plura includit illa conditio. Si vero intelligatur de fide speciali, qua unusquisque credit sibi esse remissa peccata, fictum est, quia talis conditio nullibi postulatur, et est impossibile, quia talis conditio destruit suppositionem, scilicet, quod promissio conditionata sit. Nam, ut concipi possit fides, oportet ut promissio sit absoluta; nam illa secum affert obligationem credendi; at nullibi facta est absoluta promissio; ergo nec fides illius necessaria, imo nec possibilis est; ergo neque ex vi illius specialis fides absoluta concipi potest. Denique assensus ille, qui concipi potest de justitia vel remissione peccatorum in particulari obtenta, debet supponere remissionem *'jam'* obtentam; ergo non potest esse dispositio aut via ad justitiam vel remissionem obtinendam. Imo de illo etiam assensu infra ostendemus non posse esse certum certitudine fidei sine speciali revelatione; multo ergo minus esse potest dispositio ad justitiam. Est ergo illa specialis fides, prout ab hæreticis fingitur, non solum non necessaria, sed etiam chimærica et impossibilis. An vero aliqua fides specialis alio modo sit necessaria ad justificationem, in cap. 18 attingam.

CAPUT XVII.

UTRUM PRÆTER FIDEM ALIQUIS MOTUS LIBERI ARBITRII SIT NECESSARIA DISPOSITIO AD JUSTITIAM.

1. *Ordo hujus capituli et sequentium.* — *Error antiquus.* — Diximus de dispositione intellectus ad justificationem necessaria; dicendum sequitur de subsecente dispositione voluntatis. Dico autem *subsecente*, quia, cum fides libera sit, actum etiam voluntatis requirit, sed ille prævious est ad fidem, et ideo sub necessitate credendi voluntas credendi imprimis comprehenditur; nunc autem ulterius procedimus ad actum subsequentem fidem, quo voluntas in Deum jam creditum, vel in beatitudinem ac peccatorum remissionem, vel contra ipsa peccata, tam præterita quam futura moveatur. Dicemus ergo in hoc capite

generatim de necessitate hujus actus voluntatis, in sequentibus vero ad particulares actus descendemus. In hoc ergo puncto fuit multorum hæreticorum sententia, præter fidem nullam voluntatis dispositionem esse ad justificationem necessariam. Hæc hæresis merito tribui potest antiquis hæreticis, qui dixerunt solam fidem sine operibus ad salutem sufficere, nam sub operibus omnes boni actus voluntatis includuntur. Unde si opera non sunt ad salutem necessaria, neque ad justificationem erunt necessaria, cum justificatio sit prima hominis salus; ergo neque ali actus voluntatis, præter fidem, erunt ad justificationem necessarii.

2. *Origo erroris.* — *Vide Epiphan., lib. 1, hæres. 32; Theodr., lib. 1 Hæretic. fabul. in Valentino.* — Fuit autem hic error antiquissimus a temporibus Apostolorum, ut Augustinus refert libr. de Fide et operibus, cap. 14, ubi ait ortum esse occasione aliquorum verborum Pauli quæ difficilia sunt intellectu, et ideo ad suam ipsorum perditionem illa deprivabant, teste Petro, epistol. 2, capit. 3. Unde refert etiam Augustinus Petrum, Joannem, Jacobum et Judam contra hunc errorem suas canonicas epistolas ex instituto scripsisse. Et de Valentino, illius temporis hæretico, refert Irenæus, libro primo, capit. primo, promisso salutem, suam doctrinam sequentibus, sine operibus, quod de Eunomio etiam refert Augustinus, hæres. 54. Eundem errorem his temporibus Lutherus excitavit in artic. 36, ut supra capit. sexto retuli, eumque sectarii imitati sunt, quavis in illius erroris assertione neque cum antiquis hæreticis, neque inter se convenient. Nam antiqui hæretici solam fidem catholicam putabant sufficere ad justitiam; novi autem præcipue id tribuunt speciali fidei seu fiduciae quam supra explicavimus. Et quidam illorum ita in hac sua fiducia confidunt, ut cætera omnia negent esse necessaria; alii vero, licet soli illi fidei justificationem tribuant, nihilominus alios actus putant esse necessarios, ut jam dicam. Ut ergo sine æquivalencia procedamus, in hoc capite de vera et catholicæ fide, in sequenti vero de fiducia seu privata fide dicemus.

3. *Duplex justificatio.* — *Quæstio duplex.* — Oportet autem distinguere inter acquisitionem justitiae, quam primam justificationem nunc appellamus, a conservatione, augmentatione, seu perfectione justitiae, quæ sub nomine secundæ justificationis comprehenditur; nam,

juxta has duas justificationes, duas oportet distinguere quæstiones: una est, an praeter fidem necessarii sint aliqui boni actus voluntatis ad justitiam obtinendam; alia est, an bona opera sint necessaria ad conservandam justitiam, vel ad augendam et perficiendam illam. De hoc posteriori membro in libro sequenti et ultimo dicturi sumus, hic enim de sola prima justificatione tractamus, et consequenter de sola dispositione ad illam. Quia vero hæc duplex est, scilicet, remota et proxima, hic præcipue agimus de proxima, quia hæc est per se necessaria ad justificationem, et sola illa remissionem peccatorum infallibiliter impetrat; quia vero remota dispositione utilis est, et regulariter ac ordinarie præcedit, et propterea necessaria reputatur, ideo de illa etiam in capite sequenti dicimus. Nunc vero de dispositione simpliciter necessaria, sine qua justificatio extra sacramentum non obtinetur, loquemur, et doctrinam catholicam confirmabimus, postea vero fundamens hæreticorum satisfaciemus.

4. *Catholica assertio.*—Dicendum igitur est praeter fidem necessarium esse aliquem motum voluntatis, quo se peccator ad justitiam disponat. Assertio est de fide, quæ imprimis probari potest illis testimoniis Scripturæ, quibus ad æternam salutem præter fidem opera postulantur, negaturque solam fidem ad salutem sufficere, quæ testimonia late referimus libro sequenti, tractando de necessitate operum, quibus mandata servantur, ad gratiæ conservationem. Nunc breviter probatur primo ex Christi doctrina, Matth. 25, ubi docet multos habentes catholicam fidem damnari ex defectu gratiæ seu justitiæ vere justificantis; hoc autem esse non posset si sola fides catholica justificaret, sive per modum formæ, sive per modum ultimæ dispositionis, a qua forma non separatur, ut per se notum est, et in superioribus satis probatum; ergo, juxta Christi doctrinam, sola fides non est sufficiens dispositio ad justitiam. Consequens est evidens. Major patet imprimis ex parabola decem Virginum in principio illius capituli a Christo proposita. Nam constat non solum Virgines prudentes, sed etiam fatuas fidem habuisse, tum quia (ut inquit Augustinus, sermon. 22 de Verb. Domin.), *intelligendum est omnes Christi nomine censi de quibus agitur; non enim possunt qui Christiani non sunt, sponso Christo venire obviam;* tum etiam quia fatuae quæ clamabant: *Domine, Domine, aperi nobis,* fidem quidem

habebant, et tamen illis respondit Dominus: *Amen dico vobis, nescio vos.* Eodem fere modo induci potest parabola de talentis ibidem subjuncta. Nam qui unum talentum accepit, et otiose illud servavit, fidem supponitur habuisse, et tamen tanquam inutilis servus in tenebras exteriores ejicitur. Evidenter vero id convincit forma judicii, quæ tertio loco ibi describitur, ubi homines agnoscentes Christum ex operibus judicantur. Unde idem Dominus dicit, Matth. 7: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos, et adjunxit: Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatem Patris mei qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum.* Et in reliqua parte capituli multis modis eamdem tradit doctrinam. Et ideo Paulus, 1 Corinthior. 13, inquit: *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.* Ex quo loco duo colliguntur, unum est, fidem esse posse sine charitate, alterum est, fidem sine charitate non prodesse, ac subinde non sufficere ad vitam æternam, neque ad justitiam coram Deo.

5. *Aliis Scripturæ locis probatur.*— Secundo, probatur eadem veritas ex aliis locis in quibus promittitur remissio peccatorum, non absolute, nec sub conditione solius fidei, sed sub conditione contritionis, seu penitentiae, vel charitatis, ut in capite sequenti videbimus de singulis actibus in particulari. Generaliter autem sufficit illud Zachar. 1: *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos.* Quod autem non postulet conversionem per fidem manifestum est, nam statim addit: *Convertimini de viis vestris malis, et de cogitationibus vestris pessimis,* et Joel. 2 id aperius explicatur, dum additur: *Convertimini ad me in toto corde vestro,* et adduntur alia opera penitentiae: *In jejunio, et fletu, et planctu, etc.* Et similia sunt multa Ezechiel., 18 et 33, Oseea 14, et similibus; ex quibus sumi etiam potest aliud argumentum, quia Deus, in his locis et similibus, ad fideles ipsum agnoscentes et credentes, sua tamen precepta non servantes, loquitur, et ab illis requirit aliquam dispositionem ut eis peccata remittat, eosque justificet, non postulat autem fidei dispositionem, sed voluntatis. Et hoc etiam confirmant testimonia in quibus fides mortua interdum appellatur, et esse posse supponitur, ut Jacob. secundo, nam inde evidenter concluditur illam solam non esse formam dantem animæ vitam, neque esse ultimam

dispositionem ad illam, quia neque ultima dispositio esse potest sine forma, ut saepe dixi, neque potest forma dare vitam, et ipsa esse mortua.

6. *Probatur ex Tridentino.*— Tertio, ostendit hoc potest ex illis Scripturæ locis, in quibus declaratur modus quo fides justificat, tanquam fundamentum et radix justitiae, non tanquam forma vel integra dispositio, quæ testimonia infra respondendo hæreticis affremus. Nunc ergo solum addimus doctrinam ac definitionem Concilii Tridentini, nam, sess. 6, capit. 6, dispositionem ad justificationem describens, licet primo loco actum fidei ponat, addit alios actus voluntatis, et capit. 6 docet fidem sine charitate mortuam et otiosam esse, et capit. 8 docet fidem esse justitiae initium et fundamentum, non complementum, et cap. 9 ait, stante vera et integra fide, posse aliquem, suam indispositionem considerantem, de sua gratia formidare, mirum, quia sola fides non constituit hominem justum, nec ad justitiam illum sufficiens disponit. Ac tandem, canon. 9, anathema dicit in eum qui *sola fide impium justificari dixerit, ita ut intelligat nihil aliud requiri quod ad justificationis gratiam consequendam cooperetur, et nulla ex parte necesse esse eum sua voluntatis motu preparari atque disponi.* Multa denique possunt ex Patribus adduci ad eamdem veritatem confirmandam, sed illa melius tractando de singulis voluntatis motibus afferemus.

7. *Hæretici molliores confutantur.*— Atque ex his felluntur facile novi quidam hæretici dicti molliores Lutherani, qui, testimoniis Scripturæ coacti, fatentur præter fidem intellectus et præter fiduciam necessarios esse alios motus voluntatis ut homo justificetur, et nihilominus negant esse necessarios tales motus, ut dispositiones ad justitiam, vel (ut ipsi loquuntur) ad apprehendendam justitiam, nam hoc soli fidei concedunt; alios vero actus dicunt solum requiri ut signa veræ fidei et necessarios comites illius. Sed hoc, ut dixi, facile ex dictis refutatur, et ex sola pertinacia saltem verbis defendendi proprium errorem excoquatum esse ostenditur. Primo, quia potissima ratio ob quam fides dicitur esse dispositio necessaria ad justitiam, est, quia necessario supponi debet in homine adulto actus fidei, ut gratiam et remissionem peccatorum consequi possit; sed actus etiam alii voluntatis necessario debent supponi, et ex

CAPUT XVIII.

AN SPES SIT DISPOSITIO AD JUSTITIAM, ET QUÆ
ILLA SIT?

1. *Concilium Tridentinum sex actus, qui ad justitiam disponunt numerat, et cur hic de spe agendum.*— Diximus in universali aliquem motum voluntatis esse dispositionem ad justitiam; quia vero motus hic non unus tantum, sed multiplex est, de illis in particulari dicere necessarium est. Concilium ergo Tridentinum, dicto capit. 6, sex actus voluntatis in hac dispositione enumerat post fidem, ac subinde